

**Влада на Република Македонија
Агенција за остварување на
правата на заедниците**

**ПРОГРАМА ЗА РАБОТА НА АГЕНЦИЈАТА ЗА
ОСТВАРУВАЕЊЕ НА ПРАВАТА НА ЗАЕДНИЦИТЕ
ЗА 2010 ГОДИНА**

Скопје, Март 2010

Согласно со Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија (Службен Весник бр.92/2008 од 22. јули 2008 година) Агенцијата за остварување на правата на заедниците донесе:

ПРОГРАМА ЗА РАБОТА НА АГЕНЦИЈАТА ЗА ОСТВАРУВАЕЊЕ НА ПРАВАТА НА ЗАЕДНИЦИТЕ ЗА 2010 ГОДИНА

Во Програмата за работа на Агенцијата за остварување на правата на заедниците се содржани основните активности кои во текот на 2010 година треба да ги изврши Агенцијата.

Воведни напомени

Со донесување на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20 % од населението во РМ и формирање на **Агенција за остварување на правата на заедниците** во Република Македонија се направи институционална рамка во која заедниците ќе можат да ги остваруваат и унапредуваат со Устав и Закон загарантираните права.

Државата треба да ја брани егзистенцијата, националниот, етничкиот, културниот, верскиот и јазичниот идентитет на малцинствата на нејзината територија, и ќе ги охрабрува за унапредување на тој идентитет, затоа таа треба да ги прифати соодветните законодавни и други мерки за достигнување на тие цели.

Денеска во светот постојат 22 пати повеќе малцински групи отколку што е бројот на меѓународно признаени држави. Фактот дека сите етнички заедници не може да имаат своја држава укажува на потребата за изградба на систем на меѓународна заштита на правата на овие заедници.

Република Македонија како независна и меѓународно призната држава членка на ОН потписничка на Договорот за стабилизација и асоцијација со ЕУ, обврзана е да врз основа на уставните одредби, Рамковниот Договор и Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20 % од населението во РМ, да се грижи за заштита и унапредување на правата на заедниците.

Заштита на малцинства во меѓународното право

1. Поим и дефиниција на малцинство

Иако постои евидентен пораст на разни меѓународни правни акти и други документи кои во целост или делумно се занимаваат со проблемот на заштита на малцинствата, нема единствен пристап во поглед на самиот поим, т.е. поимот за малциства кои во најопшта смисла можат да се наречат како заедници кои се бројно помалку застапени, а од останатото население се разликува по своите

посебни карактеристики како што се јазик, национална, етничка припадност или потекло, вероисповест и други карактеристики.

Компаративните искуства покажуваат на тоа дека помот малцинства сам по себе често не е доволен. Иако овој поим јасно укажува на малцинското својство на одредената група во современата пракса често се користат и поимите “национални малцинства”, “етнички малцинства” и “етнички малцински заедници”.

Меѓународното право не дава некоја општо прифатена дефиниција за малцинство. Оттука државите се слободни сами по сопствена волја и во склад со приликите а во прв ред интересите, да одредуваат кои групи ќе ги сметаат за наведените колективитети. При дефинирање на поимот малцинство нема универзални решенија и стандарди, а посебно ги нема во случаите на малите мултиетнички држави како што е случајот со Република Македонија.

Денес во Република Македонија во официјална употреба е поимот заедница како термин со кој се дефинираат горенаведените колективитети.

2. Заштита на малцинствата

Суштината на заштитата на малцинствата се сведува на обезбедување услови во кои ќе можат непречено и без никакви притисоци да опстанат, живеат, да се развиваат како единки и колективитети со сите свои особености.

Правата на припадниците на заедници можат да се поделат во следните групи:

- Општи човекови права и слободи
- Општи човекови права и слободи загарантирани за домашни државјани
- Заштита од дискриминација
- Посебни малцински права
- Право на ефикасно остварување на загарантираните права т.е. на сигурни механизми на заштита вклучувајќи и соодветни процесни права

3. Посебни малцински права

Декларацијата на ОН за правата на припадниците на националните или етнички, верски и јазични малцинства како најважен универзален меѓународен документ од оваа област, утврдува обврска државата да ја штити егзистенцијата и националниот или етнички, културен, верски и јазичен идентитет на малцинствата на својата територија, да поттикнува услови за унапредување на нивиот идентитет и да усвојува соодветни законодавни и други мерки како би ја постигнале целта.

Со член 2 на припадниците на горенаведените малцинства им се признаваат следните права:

- Право на своја култура,
- Право на своја вероисповест,
- Право на свои обреди и на приватна и јавна употреба на својот јазик,
- Право на ефикасно учество во културниот, верскиот, општествениот, економскиот и јавниот живот,
- Право на ефикасно учество во донесување на одлуки на национално и регионално ниво во врска со малцинството на кое припаѓаат или областа во која живеат,

- Право на основање на сопствени здруженија,
- Право да основаат и одржуваат слободни и мирољубиви контакти со граѓаните на други држави со кои се во врска на национална, етничка, верска или јазична основа

Најголем список на малцински права е релевантниот регионален правен документ – Рамковна конвенција на Советот на Европа за заштита на националните малцинства (1995), во РМ стапува на сила во 1998 година. Врз основа на релевантни меѓународни извори, овие права можат да се систематизираат на следниот начин:

- Право на еднаквост и еднаква заштита пред законот,
- Слобода на собирање, здружување, изразување, уверување, совест и религија,
- Право на лицата да ја манифестираат својата религија и да основаат религиозни институции, организации и здруженија,
- Право слободно и без мешање да го употребуваат малцинскиот јазик приватно и во јавност, усно или писмено,
- Право да бидат информирани на јазик што го разбираат за причините за апсење, природата на обвинението и право да се бранат на тој јазик,
- Право да ги користат своите имиња на малцинскиот јазик и право да поставуваат знаци на малцинскиот јазик,
- Право да основаат и раководат свои приватни установи и установи за обука,
- Право да го изучуваат малцинскиот јазик

4. Механизми на заштита

Во членот 1 на рамковната конвенција за заштита на националните малцинства е дефинирано дека заштитата на малцинството и правото и слободата на припадниците на малцинствата се составен дел на меѓународно заштитени човекови права. Од тоа произлегува дека за механизмите за заштита на малцинствата може да се зборува дури во врска со одредени општи меѓународни документи кои служат за заштита на општите човекови права. Освен тоа на меѓународен план постои и низа на посебни процедури и механизми на заштита на правата на малцинствата. Конечно во конкретна држава заштитата на малцинствата се постигнува со општи и со посебни механизми предвидени токму за малцинствата и нивните припадници.

4.1 Внатрешни механизми

Внатрешните правни механизми се уредуваат со уставот и со други релевантни прописи со кои се утврдуваат услови за нивно активирање, постапки, последици и др. Одблиску гледано заштитата може да се оствари преку управна постапка, судска постапка, уставен суд, одредени контролни парламентарни овластувања.

4.2 Меѓународни механизми

- Меѓународни правни механизми кои се утврдени со посебни меѓународни договори односно одлуки на поедини меѓународни организации се:
 1. Извештаи на држави,
 2. Соопштенија на други држави,
 3. Спор пред меѓународни судови,

- 4. Представки на поединци и групи,
 - 5. Судски спор по тужба на поединци,
 - 6. Други процедури.
- Правно политички и други механизми

5. ООН и заштита на малцинствата

5.1 Механизми засновани на повелбата на ООН

Освен главните органи на ООН (Генерално собрание, Совет на Безбедност, Економски и социјален совет, Меѓународен суд и Секретаријат), постојат и голем број на специјализирани тела и органи кои се занимаваат со човековите права, а некои меѓу нив конкретно со правата на малцинствата. Погolem дел од нив работи под покровителство на Економскиот и социјален совет (ECOSOC). Меѓу неговите помошни органи со посебно значење е Комисијата за човекови права, поточно Поткомисијата за унапредување и заштита на човековите права, Работна група за малцинства, разни известувачи и работни групи, Високиот комесар на ОН за човекови права и др.

5.2 Документи на ООН

Основни документи:

- Повелбата на ООН (1945)
- Универзална декларација за човекови права (1948)
- Меѓународен пакт за економски,социјални и културни права (1966)
- Меѓународен пакт за граѓански и политички права (1966)
 - Општ коментар на Комитетот за човекови права 15(27)с/1986 за положбата на странците према Пактот (1986)
 - Општ коментар на Комитетот за човекови права по повод членот 26 на Пактот (1989)
 - Општ коментар на Комитетот за човекови права по повод членот 27на Пактот (1994)
 - Факултативен протокол со Меѓународниот Пакт за граѓански и политички права (1966).

- Декларација за заштита на правата на лицата што припаѓаат на национални или етнички, религиозни и јазични малцинства

Меѓународни договори склучени под покровителство на ООН

- Конвенција за спречување и казнување на геноцид (1948)
- Конвенција за статусот на бегалците (1951)
- Конвенција за правната положба на лицата без државјанство (1954)
- Конвенција МОП бр.111 која се однесува на дискриминација во поглед на вработување и занимање (1958) и Препорака на МОП бр.111 (1958)
- Конвенција на UNESCO за борба против дискриминација во областа на образованието (1960)
- Конвенција на МОП бр.122 за политика на вработување (1964)
- Меѓународна конвенција за елиминирање на сите форми на расна дискриминација
 - Општа препорака бр.8 Комитет за елиминирање на расна дискриминација (CERD)
 - Идентификација со одредена расна или етничка група (1990)

- Општа препорака бр.27 Комитет за елиминирање на расна дискриминација (CERD) во врска со дискриминација на Ромите (2000)
- Општа препорака на CERD за дискриминација врз основа на потеклото (2002)
- Меѓународна конвенција за превенција и казнување на злоделата на апартхејдот (1973)
- Конвенција на МОП бр.169 за староседелските и племенските народи во независните држави (1989)
- Конвенција на ОН за правата на детето (1989)
- Меѓународна конвенција за заштита на правата на сите работници мигранти и членовите на нивните семејства (1990)
- Римскиот статут на Меѓународниот кривичен суд (1998)

Документи на Генералното собрание на ОН

- Резолуција 217 С III “Судбината на малцинствата “ (1948)
- Декларација на ОН за елиминирање на сите облици на расна дискриминација (1963)
- Декларација на ОН за елиминирање на сите облици на нетолеранција и дискриминација засновани на религија и уверување (1981)
- Милениумска декларација на ОН (2000)

Останатите релевантни документи на ОН и нивните специјализирани агенции:

- Декларација на UNESCO за расите и расните предрасуди (1978)
- Декларација за принципите на толеранција, UNESCO (1995)
- Права на припадниците на националните или етничките, верски и јазични малцинства – Извештај на Генералниот секретар на ОН (2000)
- Универзална декларација на UNESCO за културниот диверзитет (2001)
- Резолуција 2002/57 Комитет за човекови права (2002)
- Резолуција 2002/16 Поткомисја за унапредување и заштита на човекови права (2002)

Посебни механизми на меѓународниот надзор по претставки

- Резолуција ECOSOC бр.1235 (1967)
- Резолуција ECOSOC бр.1503 (1970)
- Резолуција ECOSOC бр.2000/2 (2000)
- Одлука на извршниот одбор на UNESCO104EX/3.3 (1978)

6. Заштита на малцинствата во рамките на Советот на Европа

Советот на Европа (СЕ) е европска регионална меѓународна организација основана со статујот на СЕ потпишан во мај 1949 во Лондон. Основни цели на СЕ се заштита на човековите права, плуралистичка демократија и владеење на правото, унапредување на свеста и поттикнување на развој на културниот идентитет и разноликоста на Европа, решавање на проблемите со кои се соочува

Европа вклучувајќи ја дискриминацијата спрема малцинствата, ксенофобија, нетрпеливост, заштита на животната средина, клонирање луѓе, ХИВ, опојни дроги, организиран криминал итн, давање помош во консолидирање на демократска стабилност во Европа со подржување на политичките, законодавни и уставни реформи.

Основни органи на Советот на СЕ се Комитет на министри, Парламентарно (советодавно) собрание и Секретаријат. На ова треба да се додаде и Конгресот на локални и регионални власти во Европа како советодавно тело основано во 1994 година.

6.1 Органи на СЕ кои се од посебно значење за заштита на човековите права и правата на малцинствата

- Европски суд за човекови права (ECHR)
- Европска комисија против расизмот и нетолеранцијата (ECRI)
- Европска комисија за правна демократизација
- Комесар за човекови права
- Договорни органи

6.2 Значајни документи на СЕ за заштита на малцинствата

- Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи (1950),
- Европска повелба за регионални или малцински јазици (1992),
- Рамковна конвенција за заштита на националните малцинства (1995)
- Останати документи

7. Организација за безбедност и соработка на Европа (ОБСЕ)

Основни документи на ОБСЕ

- Завршниот акт од Хелсинки (1975),
- Заклучен документ на Мадридскиот состанок KEBS (1983)
- Заклучен документ на Виенскиот состанок KEBS (1989)
- Документ од II состанок на конференцијата за човечката димензија KEBS (Копенхаген 1990)
- Париска Повелба за нова Европа (1990)
- Извештај од експертскиот состанок на KEBS за националните малцинства (Женева 1991)
- Документ од III состанок на Конференцијата за човекова димензија KEBS (Москва 1991)
- Хелсиншки документ KEBS (1992)
- Документ на III состанок на Советот на KEBS (Стокхолм 1992)
- Документ на IV состанок на Советот на KEBS (Рим 1993)
- Самитот на KEBS во Будимпешта (1994)
- Лисабонскиот документ (1996)
- Повелба за европска безбедност (Истамбул 1999)
- Декларација на Истанбулскиот самит (1999)

Од праксата на Високиот комесар за националните малцинства:

- Извештај за Ромите (1993)

- **Хашките препораки** за правото на образование на националните малцинства (1996)
- Препораките од Осло за правата на употреба на сопствените малцински јазици (1998)
- Препораките од Лунд за активно учество на националните малцинства во јавниот живот (1999)
- Извештај за правата на јазикот на припадниците на националните малцинства на подрачјето на ОБСЕ (1999)
- Извештај за ситуацијата на Ромите и Синтите на подрачјето на ОБСЕ (2000)

Препораките од Лунд за делотворното учество на националните малцинства во јавниот живот, од 1999 година настанале како израз на потребата - проблемот учество на националните малцинства во јавниот живот - се реши во **форма на препораки на државите**. Суштината на Препораките од Лунд се однесува на следните сегменти:

- **Учество во донесување на одлуки** – на државите им се препорачува да обезбедат посебна застапеност на малцинствата во законодавните тела, влада, министерства и учество во државната служба како и објавување на прописите на јавните служби и на јазиците на малцинствата.
 - **На ниво на централна власт** овие решенија се однесуваат на посебна застапеност на националните малцинства, формални или неформални договори за тоа да на припадниците на националните малцинства им се доделат одреден број на места во владата, врховниот или уставниот суд, судовите како итн, интересите на малцинствата да се разгледуваат во рамка на соодветните министерства и посебни мерки за учество на малцинствата во државната управа.
 - **Избори** – државите ќе гарантираат правото на припадниците на националните малцинства да учествуваат во водењето на јавни работи, што го опфаќа правото без дискриминација да гласаат и да се кандидираат за јавни функции. Прописите за основање и функционирање на политичките партии мора да бидат во согласност со начелата на меѓународното право за слободата на здружување.
 - **Решенија на регионално и локално ниво** – државите треба да усвојат мерки кои ќе го унапредат учеството на националните малцинства на регионално и локално ниво. Процедурите за донесување на одлуките на регионалните и локалните власти мораат да бидат транспарентни и достапни со цел поттикнување на учество на малцинствата.
 - **Советодавни и консултативни тела** – државите треба да воспостават советодавни или консултативни тела во соодветни институционални рамки со цел да се овозможи дијалог помеѓу националните малцинства и органите на власта.
- **Самоуправа** – втор вид на учество на националните малцинства во јавниот живот според препораките од Лунд претставува давање на самоуправа. Било да се работи за територијални или нетериторијални

решенија, давање самоуправа се препорачува кога тоа бара делотворно учество на малцинствата во јавниот живот.

- **Гаранции** – Со Препораките од Лунд од државите се бара да обезбедат гаранции за заштита на правата на малцинствата и тоа преку уставна и законска заштита и преку соодветни правни лекови.

ODIHR – Насоки за учество на националните малцинства во изборниот процес (Варшава 2001)

8. Документи на Европска Унија

Основи доклументи:

- Договор за ЕУ (1992)
- Договор за формирање на Европска заедница (1997)
- Повелба за основните права во ЕУ (2000)

Европски совет:

- Декларација за расизам и ксенофобија (1991)
- Заедничка акција усвоена од Советот врз основ на член К.3 Договор за ЕУ, кој се однесува на елиминирање на расизмот и ксенофобијата (1996)
- Декларација на Советот и претставниците на владите на држави членки за почитување на различности и борба против расизмот и ксенофобија (1997)
- Директива на Советот 2000/78/ЕС со која се спроведува принципот на еднаква постапка со лицата, без обзир на расно и етничко потекло (2000)
- Директива на Советот 2000/750/ЕС со која се воспоставуваат општи рамки за еднаква постапка во запослување и професии (2000)
- Одлука на Советот 2000/750/ЕС со која се воспоставува акциона програма на Заедницата за борба против дискриминација (2000)

Акти на Европскиот парламент:

- Резолуција за Повелбата на Заедницата за регионалните јазици и култури и за Повелбата за вистински етнички малцинства (1981)
- Резолуција за мерките во корист на јазикот и културата на малцинствата (1983)
- Резолуција за јазиците и културите на регионалните и етничките малцинства во Европската Заедница (1987)
- Резолуција за јазичните и културните малцинства во Европска Заедница (1994)
- Директива ЕР и Советот за заштита на поединците во врска со обработка на лични податоци и слободно движење на податоците (1995)
- Резолуција за расизам, ксенофобија и антисемитизам и за идните чекори за елиминирање на расна дискриминација (1998)
- Резолуција за регионални и помалку користени Европски јазици (2001)

Акти на Комисијата:

- Соопштенија на Комисијата-елеминирање на расизмот, ксенофобија и антисемитизам во државите кандидати (1999)

Институционална рамка на политиката на правата на заедниците во Република Македонија

1. Заштита на човековите и правата на заедниците во Уставот

Уставот на РМ дава правана основа за промовирање, зајкнување и унапредување на заштитата на основните човекови права и слободи и ја потврдува обврската на РМ да ги почитува меѓународните стандарди во тој контекст. Скоро половина членови на Уставот се однесуваат на човековите права и слободи со што нормативно е потврдено нивното значење.

Во **Преамбулата на Уставот на РМ**, во Амандман IV (Сл.Весник на РМ бр.91 од 20.11.2001 година), покрај македонскиот народ како конститутивни народи се и дел од албанскиот народ, турскиот народ, влашкиот народ, српскиот народ, ромскиот народ, бошњачкиот народ и другите народи. Преамбулата на Уставот јасно укажува на тоа дека РМ претставува мултикултурна, мултиетничка и демократска држава.

Основните одредби на Уставот содржат 2 одредби суштински за почитување на основните човекови права и слободи и заштита на правата на заедниците. Со член 7 од Уставот на РМ покрај македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, како службен јазик, се воведува одредбата дека јазикот и писмото на припадниците на народите кои се повеќе од 20% е исто така службен јазик. Со овој член од Уставот се регулира и издавање на личните документи, комуникација со подрачните министерства и единиците на локалната самоуправа. Во единиците на локалната самоуправа за употреба на јазиците и писмата на кои зборуваат помалку од 20% од граѓаните одлучуваат органите на локалната самоуправа.

Со член 8 од Уставот на РМ се третираат основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати во меѓународното право и утврдени со Уставот како и слободно изразување на националната припадност и соодветна и правична застапеност на граѓаните кои припаѓаат на сите заедници во органите на државната власт и другите јавни институции на сите нивоа.

Вториот дел на Уставот на РМ, **Основни слободи и права на човекот и граѓанинот**, составен од 60 члена, е посветен на човековите права и слободи, граѓански и политички, економски социјални и културни права.

Со член 9 од Уставот на РМ граѓаните се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба. Сите граѓани се еднакви пред Уставот и законите.

Со член 19 се гарантира слободата на вероисповеста, се гарантира слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата. Сите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот и се слободни во основањето на верски училишта и на социјални и добротворни установи.

Членот 48 предвидува дека припадниците на заедниците имаат право слободно да го изразуваат, негуваат и развиваат својот идентитет и особеностите на

своите заедници и да ги употребуваат симболите на своите заедници. Припадниците на заедниците имаат право да основаат културни, уметнички, образовни институции како и научни и други здруженија заради изразување, негување и развивање на својот идентитет. Припадниците на заедниците имаат право на настава на својот јазик во основното и средното образование на начин утврден со закон. Во училиштата во кои образованието се одвива на друг јазик се изучува и македонскиот јазик.

Со член 54 се предвидува дека ограничувањето на слободите и правата не може да биде дискриминаторско по основ на пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, национално или социјално потекло, имотна или општествена положба.

Член 56 се однесува на гаранцијата на Републиката во заштитување, унапредување и збогатување на историското и уметничкото богатство на Македонија и на сите заедници во неа, како и на добрата кои го сочинуваат без оглед на нивниот правен режим.

Член 69 предвидува дека законите кои директно ги засегаат културата, употребата на јазиците, образованието, личните документи и употребата на симболи, Собранието одлучува со мнозинство гласови од присутните пратеници, при што мора да има мнозинство гласови од присутните пратеници кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинство во РМ.

Член 77 предвидува дека Народен Правобранител се избира со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинство во РМ. Народниот правобранител посветува особено внимание за заштита на начелата на недискриминација, соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците во органите на државната власт, органите на единиците на локална самоуправа и во јавните установи и служби.

Член 78 предвидува формирање на Комитет за односи меѓу заедниците кој ќе разгледува прашања за односите меѓу заедниците и ќе дава мислења и предлози за нивно решавање.

2. Заштита на човековите и правата на заедниците во Законите на РМ

Во РМ постоја т два (2) Закони кои се однесуваат на заштитата на правата на заедниците и тоа:

- **Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РМ** (Службен весник бр.92/2008 од 22.Јули 2008 година). Со овој закон се уредува постапката за следењето, остварувањето и унапредувањето, заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РМ и надзор на спроведувањето на одредбите на законите со кои се утврдени тие права. Со член 3 согласно со овој Законот се однесува на правата во областа на вработувањето согласно со принципот на соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците, употребата на јазикот, образованието (основно, средно и високо), културата и други области во кои со закон се уредени правата на припадниците на заедниците. Припадниците на заедниците со овој закон имаат право на информирање на свој јазик преку електронските и печатените медиуми, можат да основаат здруженија на граѓани и фондации заради остварување на нивните културни, образовни, уметнички и научни цели. Припадниците на заедниците имаат право и на употреба на своите симболи во согласност со законот.

Со член 2 за спроведување на овој Закон и за вршење надзор над спроведувањето на Законите со кои се уредуваат правата на припадниците на заедниците се основа Агенција за остварување на правата на заедниците.

- **Закон за употреба на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во РМ и во единиците на локалната самоуправа** (Службен весник бр. 101/2008 од 13.08.2002 година). Во член 2 од овој Закон во органите на државната власт во РМ може да се користи и службен јазик различен од македонскиот јазик. Член 41 од Законот предвидува дека за употреба на јазиците и писмата на кои зборуваат помалку од 20% од жителите на општината одлучува советот на општината. Член 48 од Законот предвидува дека припадниците на заедниците кои следат настава на јазик различен од македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, воспитно-образовната работа се изведува на јазикот и писмото на соодветната заедница на начин утврден со овој закон. Припадниците на заедниците кои наставата ја следат на јазик различен од македонскиот јазик употребуваат учебници на јазикот на соодветната заедница. За учениците, припадници на заедниците кои наставата ја следат на јазик различен од македонскиот јазик, педагошката документација се води и издава на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот и писмото на кој се изведува наставата. За припадниците на заедниците кои следат настава на јазик различен од македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, воспитно-образовната дејност во јавните средни училишта се изведува на јазикот и писмото на соодветната заедница на начин и под услови утврдени со овој закон. Наставата на државните педагошки високообразовни установи за образование на воспитувачи за предучилишно воспитание и наставници за основно образование, како и по дидактичко - методичките предмети за наставници за средно образование, може да се одвива и на јазиците на припадниците на другите заедници кои не се мнозинство во Република Македонија.

3. Надлежни институции и тела

Во Р. Македонија постојат неколку значајни институции за заштита на правата и унапредување на положбата на заедниците.

Во прв ред е **Агенција за остварување на правата на заедниците** која се грижи за:

- усогласување на работата на органите на државната управа за прашањата што се однесуваат за спроведување на Рамковниот договор, а кои се во функција за остварување на унапредувањето и заштитата на правата на припадниците на заедниците
- поддршка на Владата во реализацијата на стратешките приоритети поврзани со обврските што произлегуваат од Уставот на Република Македонија и законите, а особено за обезбедување на правичната и соодветната застапеност на граѓаните припадници на заедниците во органите на државната управа,
- подготвување на методологија за донесување на акциони планови на Владата во областа за спроведувањето на Програмата за работа на Агенцијата (во натамошниот текст: Програмата),
- изготвување на план за подготовка на програми и проекти на други субјекти и врши координација на нивното спроведување,

- координација на активностите со органите на државната управа и со донаторите,
- обезбедување на кохерентен пристап за зголемување на ефикасноста на процесот на спроведување на Програмата,
- обезбедување и реализација на финансиски средства потребни за успешно одвивање на процесот на реализација на обврските што произлегуваат од Програмата во рамките на Буџетот на Република Македонија и од донатори,
- одржување на комуникација со јавноста и другите целни групи преку медиумите и за ажурирање на веб страницата на Агенцијата,
- изготвување извештаи за информирање на Владата за нивото на спроведување на Програмата,
- потребите на Владата да подготвува стручно-аналитички материјали од своја надлежност,
- стручно мислење по материјалите кои се во функција на спроведување и унапредување на правата на припадниците на заедниците.

Со Законот за организација и работа на органите на државната управа (“Службен весник на РМ” бр. 58/2000 и 44/2002) со која е основана **Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Македонија** како орган во состав на Министерството за култура согласно Уставот на Република Македонија и законите се грижи за афирмирање, унапредување и објавување на културното творештво и за грижа, негување и презентирање на културното наследство на припадниците на заедниците во Република Македонија; за поттикнување и унапредување на соработката со соседите и европските земји, за меѓународната техничка помош, наменета за негување и унапредување на културниот идентитет на припадниците на заедниците во Република Македонија, како и за аналитички и стручни работи за поттикнување и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Македонија.

Управа за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците

ПОДАТОЦИ ЗА ПОЛОЖБАТА НА ЗАЕДНИЦИТЕ ВО РМ

1. Статистички податоци

Вкупно население на република Македонија според изјаснувањето за национална припадност по пописот од 2002 година

<i>Попис 2002</i>		
<i>Етничка припадност</i>	<i>Број на жители</i>	<i>%</i>
Македонци	1.297.981	64,18
Албанци	509.083	25,17
Турци	77.959	3,85
Срби	35.939	1,78
Власи	9.695	0,48
Бошњаци	17.018	0,84
Роми	53.879	2,66
Други	20.993	1,04
<i>ВКУПНО</i>	<i>2.022.547</i>	<i>100</i>

Програма на Агенција за остварување на правата на заедниците во областа на унапредување и заштита на правата на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РМ

1. Цели и задачи на Програмата

Програмата на Агенцијата согласно со Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РМ, представува забир на конкретни мерки и активности во наредниот период во однос на вработувањето согласно со принципот на соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците, употреба на јазикот, образованието (основно средно и високо), културата и други области во кои со закон се уредени правата на припадниците на заедниците.

Целта на оваа програма е да овозможи унапредување и заштита на правата на заедниците како и едукација на јавноста за вредностите и значењето од почитувањето и заштитата на заедниците, меѓуетничката толеранција како и моделите на соживот во мултиетничките заедници како неопходен услов за целосна демократизација и развој на македонското општество на патот кон европската интеграција.

Програмата како збир на институционализирани, сеопфатни, систематизирани и континуирани мерки на политиката на АОПЗ во однос на припадниците на заедниците има за цел примена и остварување на сите човекови и малцински права кои се предвидени со меѓународно-правни инструменти и уставно-правниот систем на РМ. Поточно мерките предвидени со програмата на АОПЗ треба да овозможат создавање на сите неопходни правни, политички, општествено-економски и културолошки претпоставки за конкретно и реално остварување на претходно споменатите меѓународно-правни и уставно-правни стандарди со што суштински и квалитативно ќе се подобри положбата на припадниците на заедниците во РМ и нивна целосна интеграција во општеството. Во таа смисла основна цел на програмата е интеграција на сите припадници на заедниците како колективитет во општеството.

Овој концепт – е есенцијалната компонента на демократското и плуралистичко општество кое е засновано на владеење на правото и почитување на човековите и правата на заедниците.

Во оваа смисла задачите предвидени со оваа програма имаат за цел да обезбедат правна и фактичка забрана на било каква дискриминација и нееднаквост односно да овозможи правна и фактичка рамноправност помеѓу сите членови во општеството, посебно на припадниците на заедниците. Задачите на оваа програма имаат за цел да овозможат полна и вистинска заштита за афирмација и унапредување на јазиците, културата и идентитетот на сите припадници на заедниците кои се во согласност со стандардите за заштита на човековите и малцинските права. Во поширок општествено-културолошки контекст идентитетот и културата на заедниците се составен дел на културата и идентитетот на РМ како плуралистичко-демократска толерантна мултикултурна и мултиконфесионална држава.

Конкретни годишни планови и програми за спроведување на предложените активности ќе се изработат и усогласат заедно со **Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Македонија** како орган во состав на Министерството за култура, **Управа за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците** како орган во состав на Министерството за образование и **Секретаријат за спроведување на Рамковен договор.**

Горенаведените приоритети ќе се реализираат на следен начин:

- Донесување на соодветни планови и програми од областа на унапредување и заштита на правата на заедниците
- Формирање на работни тела за реализација на плановите и програмата
- Обезбедување на средства за примена на Програмата

ПОДРАЧЈА НА ДЕЈСТВУВАЊА

1. Целосна и практична имплементација на законите на ЕУ од областа на заштита на правата на заедниците

- Одржување на меѓународни конференции, тркалезни маси и трибини за подобрување на знаењата на пошироката јавност од областа на унапредување и заштита на правата на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РМ
- Меѓународна и прекугранична соработка со други малцински групи и надлежни државни институции
- Следење на измените во европската регулатива во областа на правата на заедниците
- Учество на меѓународни советувања и студиски патувања за подобро запознавање на искуства од областа на унапредување и заштита на заедниците во европските земји

Рок: во текот на 2010 година

2. Употреба на јазикот и писмото на припадниците на заедниците

- Поддршка на Владата на РМ за нормативно уредување на употреба на јазикот и писмото на припадниците на заедниците на локално ниво,

- Обезбедување на финансиски средства за проекти на припадниците на невладиниот сектор кои се занимаваат со унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20%
 - Мониторинг на спроведување на проектите на невладиниот сектор во областа на употребата на јазикот и писмото на припадниците на заедниците кои се помалку од 20%
 - Давање на поддршка на здруженијата на граѓани и фондации во креирањето, спроведувањето, мониторингот и евалуацијата на посебни програми за употреба на јазикот и писмото на припадниците на заедниците.
- Рок: во текот на 2010 година

3. Образование на припадниците на заедниците на сите нивоа

- Усогласување на активностите на Агенцијата со Управа за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците како орган во состав на Министерството за образование,
 - Обезбедување на средства за финансирање на проекти од областа на образованието на припадниците на заедниците
 - Мониторинг на спроведување на проектите на невладиниот сектор во областа на образованието на припадниците на заедниците кои се помалку од 20%
 - Давање на поддршка на здруженијата на граѓани и фондации во креирањето, спроведувањето, мониторингот и евалуацијата на посебни програми образованието на припадниците на заедниците.
 - Давање на поддршка на приватно изучување на јазикот на заедниците кои се помалку од 20%
 - Континуирано обезбедување на кадар во воспитно-образовниот процес кои предаваат јазици, култура, историја и традиција на заедниците
 - Овозможување на учество на родителите во изборот на воспитно образовниот кадар
 - Програмско наставно воспитни содржини во согласност со традицијата
 - Обезбедување на континуирана соработка со матичните држави на заедниците со цел размена на ученици и наставен кадар
 - Афирмација на начелото на граѓанско образование и воспитание како и хуманитарните дејности во духот на традицијата, културата и историјата на заедниците во наставно-воспитната содржина
 - Обезбедување на учество на компетентни претставници на малцинствата во работата на надлежните институции кои ја дефинираат и усвојуваат наставно-научната и воспитно-образовната програма
- Рок: во текот на 2010 година

4. Култура

- Усогласување на активностите на Агенцијата со Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Македонија како орган во состав на Министерството за култура

- Обезбедување на средства за финансирање на проекти од областа на културата на припадниците на заедниците
 - Мониторинг на спроведување на проектите на невладиниот сектор во областа на културата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20%
 - Давање на поддршка на здруженијата на граѓани и фондации во креирањето, спроведувањето, мониторингот и евалуацијата на посебни програми во областа на културата на припадниците на заедниците.
 - Зачувување на културната градина, културно-историските споменици и традицијата на заедниците
 - Мониторинг на конкретни превземените мерки за конзервација и зачувување на спомениците (сакрални објекти, уметнички дела, реликвии, фолклори, музика и др) кои припаѓаат на културите на заедниците
 - Мониторинг и покренување на иницијативи за обезбедување на континуирано присуство и адекватна достапност на наведените културни содржини на сите граѓани посебно преку медиумите а посебно на оние чии оснивач е државата
- Рок: во текот на 2010 година

5. Информирање

- Обезбедување средства за финансирање на проекти од областа на информирање на припадниците на заедниците, збогатување на програмски содржини и создавање нови информативни, документарни и филмски програми преку јавниот сервис МТВ или на други начини.
 - Поттикнување и поддршка на заедниците за основање на нови и одржување на веќе постоечките печатени медиуми на јазиците на припадниците на заедниците
 - Мониторинг на спроведување на проектите на невладиниот сектор во областа на информирање на припадниците на заедниците кои се помалку од 20%
 - Давање на поддршка на здруженијата на граѓани и фондации во креирањето, спроведувањето, мониторингот и евалуацијата на посебни програми во областа на информирање на припадниците на заедниците.
 - Институционализирано учество на представниците на заедниците во основање на работни тела кои ја утврдуваат програмската содржина на јавниот сервис
- Рок: во текот на 2010 година

6. Примена на принципот на соодветна и правична застапеност при вработување

- Усогласен настап со Секретаријатот за спроведување на рамковниот договор
- Зајакната координација и соработка со органите на државната управа и јавните установи при вработувањето
- Мониторинг на зголемување на процентот на застапеност на припадниците на турската заедница во органите на државната управа и јавните установи
- Мониторинг на зголемување на процентот на застапеност на припадниците на српската заедница во органите на државната управа и јавните установи
- Мониторинг на зголемување на процентот на застапеност на припадниците на ромската заедница во органите на државната управа и јавните установи
- Мониторинг на зголемување на процентот на застапеност на припадниците на влашката заедница во органите на државната управа и јавните установи
- Мониторинг на зголемување на процентот на застапеност на припадниците на бошњачката заедница во органите на државната управа и јавните установи

- Мониторинг на зголемување на процентот на застапеност на припадниците на останатите заедници во органите на државната управа и јавните установи
 - Објавување на огласи за вработување на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РМ во АОПЗ
- Рок: во текот на 2010 година

7. Обука на вработените во АОПЗ

- Обуки на вработените од областа на унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците
 - Обуки за стекнување на знаења и вештини од областа на креирање, спроведување, мониторинг и евалуација на Програми и Проекти
 - Обуки за зајакнување на административните капацитети на вработените во АОПЗ
 - Обуки за изучување на деловни странски јазици на вработените
 - Сите останати обуки наменети за државните службеници во соработка со Агенција за државни службеници
- Рок: во текот на 2010 година

8. Донесување на интерни акти на АОПЗ

- Изготвување на нов правилник за внатрешна организација на АОПЗ во согласност со измените на Законот за државни службеници
 - Изготвување на правилник за работа на АОПЗ
 - Изготвување на база на податоци за сите заедници кои се помалку од 20% од населението во РМ по територијална, полова, возрасна, образовна структура итн.
 - Изработка на база на податоци за здруженија на граѓани и фондации кои со целите и задачите во статутот имаат определена надлежност за вршење на работи поврзани со остварување, унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците
 - Изготвување на Програма за работа на АОПЗ за 2011 година
- Рок: во текот на 2010 година

9. Јавни набавки и изготвување на буџет

- За потребите на АОПЗ одделението за финансиско и материјално работење ќе спроведе јавни набавки врз претходно усвоен План за јавни набавки, а во согласност со Законот за јавни набавки
- Рок: во текот на 2010 година

10. Реализација на посебни Програми од страна на АОПЗ

- Програма за финансирање на Програми на здруженија на граѓани и фондации за реализација на унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците од областа на образованието, науката, културата, информативната дејност, вработувањето и меѓународна соработка – Средствата за реализација на оваа Програма се обезбедуваат од Влада на РМ и донатори (Законска обврска)
- Рок: во првиот квартал од 2010 година
- Програма за поддршка на културното-образовни и останати манифестации и настани на припадниците на заедниците
- Рок: во тек на 2010 година

- Програма за поттикнување на литературно изразување на јазиците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РМ
Рок: во текот на 2010 година

- Програма за афирмација и поддршка на уметничко изразување на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РМ
Рок: во текот на 2010 година

МЕТОДИ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

1.Интердисциплинарен метод – заснован на општиот концепт на промовирање, почитување, заштита и унапредување на правата на заедниците

Малцинските права се правен, политички, социолошки, културен, демографски и секој друг феномен кој практично нема прецизна и единствена дисциплинарна рамка. Евидентно е дека имплементацијата ќе се одвива со одредена динамика со утврдување и реализација на приоритетите. Интердисциплинарната метода треба подеднакво да овозможи континуиран, повеќедимензионален пристап на програмата на подолг рок, но исто така и да даде одговори на прашањата кои и какви приоритети се потребни во смисла на нивната содржина, односно дали приоритетите како такви се испочитувани во поглед на квалитетот и планираните рокови. На тој начин ќе дојде до израз ставот на поединечни струки, односно дисциплини кога тоа се однесува на оценката на вредноста и дометот на самата програма.

Покрај евидентно објективните критериумите кои го дефинираат статусот на припадниците на заедниците, постои и цела низа на субјективни критериуми кои определуваат лицето да се изјасни за својата етничка припадност. Со оглед на тоа дека се работи за личен избор од големо значење е да се креира систем на имплементација кој ќе овозможи потполно слободно изјаснување по тоа прашање и со самото тоа се охрабри личноста слободно да ги бара своите права и бенефиции по тој основ.

Самата програма е документ кој нема сила на правна норма, па затоа се јавува потреба за многу поголема ангажираност на различни дисциплини и по прашањето на подигањето на нивото на свеста за потребата за нејзината имплементација

2.Концептуален пристап

Покрај материјаниот израз на овој документ, уставната рамка, законите и подзаконските акти, стратешките документи, статистичките податоци, резултатите на истражувањата и др, програмата подразбира и цела низа на нематеријални вредности и елементи како што се идеи, морал, предрасуди, духовни слободи итн.

Овој пристап е всушност земање во обзир на сите овие елементи односно нивно анализирање и дејствување во правец на подобрување на состојбата. Овој пристап е збир на различни системи кои се во единствена функција на промовирање, почитување и заштита на правата на заедниците. Од друга страна, самиот факт дека правата на заедниците представуваат подгрупа на човековите права чија цел неможе да се реализира без потполното почитување на сите

човекови права, оди во прилог на тезата дека имплементацијата на програмата не е можна без соодветен концепт на пошироко општествено а не само на политичко ниво.

Најголемиот квалитет на овој пристап е што тој представува неисцрпен извор на иницијативи и најширока општествена основа за дејствување.

3.Интегриран пристап

Овој пристап е карактеристичен во услови на општествена потреба за потполна координација, како во конкретен случај кога во имплементацијата на програмата се вклучени голем број на фактори почнувајќи од државните органи, преку академските институции, политичките чинители и невладиниот сектор. Целта на интегрираниот пристап е да овозможи квантитетот на различните фактори да се стави во функција на промовирање, почитување и заштита на правата на заедниците, со нивна потполна усогласеност. Програмата во таа смисла предвидува институционални решенија те оперативна структура и функционална застапеност на сите учесници на процесот на имплементација. Интегрираниот пристап подразбира пошироко учество на општеството, мнозинската популација, државни и други институции, релевантни интересни групи и поединци, особено во оние области во кои што се остваруваат приоритетните цели на Програмата.

Интегриран пристап се обезбедува во сите фази на имплементацијата со функционално поделени специфични улоги во субординација, координација, реализација, следење и оценка на проектираните или постигнатите цели на сите нивоа на власта, односно општественото ангажирање.

Програмата и нејзините компоненти мораат да бидат над сите парцијални интереси изразувајќи ја надпартиската, интеретичката, интеррелигиската и мултикултуралната свест на РМ. Општата цел на програмата е да врз основ на интегрираниот пристап добие одговор на клучните прашања: што е добро, што е можно и што е потребно да се направи за да се одржи режимот на толеранција и разбирање, а што се мора да се направи за да негативното наследство од минатото, предрасудите и останатите негативни појави се неутрализираат, односно да се сведат на најниско можно ниво.

Резултат на интегрираниот пристап треба да биде пример за континуиран соживот со крајната цел остварување на доброто на секој човек (вклучувајќи ги и припадниците на заедниците) во рамките на државниот суверенитет на РМ, а на принципите на недискриминација, толеранција, меѓусебно почитување и демократаска партиципација.

Механизми на евалуација

Програмата предвидува различни механизми на евалуација кои вклучуваат известувања, статистички истражувања и евиденции, емпириски истражувања, нормативно-правен аспект на усогласување на националното законодавство со меѓународните стандарди, компаративна анализа на состојбата во однос на почетната фаза на имплементацијата, испитување на јавното мислење, учество на стручната јавност во оценување на реализираните мерки, како и критичка анализа на нереализираните мерки од Програмата. Евалуацијата на остварените цели на Програмата ќе се врши врз основа на следните показатели:

- Реализирани проекти од областа на употреба на јазикот и писмо на припадниците на заедниците
- Реализирани проекти од областа на образование на припадниците на заедниците на сите нивоа
- Реализирани проекти од областа на културата на припадниците на заедниците
- Реализирани проекти од областа на информирање на припадниците на заедниците
- Следење на примена на принципот на соодветна и правична застапеност при вработувањето на припадниците на заедниците во органите на државната управа и јавните установи
- Реализирани обуки на вработените од АОПЗ во врска со унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците
- Учество на сручната и пошироката јавност во оценка на реализираните мерки и постапки од страна на АОПЗ
- Анализа на остварената соработка со меѓународните организации и невладиниот сектор во РМ
- Анализа на неостварените мерки (критички пристап) од Програмата на АОПЗ

ПРИОРИТЕТНИ ЦЕЛИ НА АГЕНЦИЈАТА ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВАТ НА ЗАЕДНИЦИТЕ ЗА 2010 ГОДИНА

- Спроведување на Предлог Проектот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението на РМ
- Понатамошна взаемна соработка меѓу Агенцијата и сите заедници на територија на РМ
- Понатамошна взаемна соработка меѓу Агенцијата и органи на локална самоуправа во РМ
- Соработка со меѓународни институции во областа на унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците
- Соработка на Агенцијата со други надлежни институции од државите во регионот
- Соработка на Агенцијата со здруженија на граѓани и фондации надвор од РМ
- Изработка на база на податоци на здруженија на граѓани и фондации кои со целите и задачите имаат надлежност за вршење на работи поврзани со остварување, унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците во РМ
- Вработување на нови стручни кадри по предходно добиена согласност од Влада на РМ-Министерство за финансии во Агенцијата
- Обуки за вработените спроведени од страна на Агенцијата за државни службеници и други организации преку кои вработените ќе ги унапредат и продлабочат своите знаења и вештини.
- Доопремување на Агенцијата со мебел, информатичка опрема итн

Годишната програма на АОПЗ за 2010 година ќе се реализира во рамките на утврдениот буџет на АОПЗ за истата година, со исклучок на активности кои ќе се финансираат преку донации и дополнителни средства од Буџетот на РМ

Директор

Весна Бабиќ - Петровски